

Cercetările arheologice din ferma romană de la Telița

În scopul unei mai bune cunoașteri a așezărilor rurale romane din teritoriul cetății Noviodunum, începînd din vara anului 1978 ne-am deplasat cercetările în zona Sarica—Telița, la aprox. 5 km SE de localitatea Niculițel.

În 1968, în urma localizării mai multor nuclee de locuire din epoca romană situate pe valea Teliței, în apropierea unui drum antic care unea limes-ul dunărean cu zona centrală a Dobrogei, au fost întreprinse săpături arheologice în extremitatea nord-estică a dealului Sarica, în punctul numit „La Pomostita”, din apropierea D.N. 22.

Caracterul limitat al sondajului, efectuat în interiorul unei plantații de viță-de-vie, nu ne-a permis încheieri concludente. Sondajul a relevat însă existența în punctul „La Pomostita” a unei construcții masive situate pe panta dealului, care respecta configurația terenului, fiind perfect adaptată condițiilor existente. Structura zidurilor de piatră cu mortar, ceramica specifică secolului IV e.n., o monedă de bronz de la Constantin I (anii 337—341 e.n.), ca și poziția izolată a clădirii, ne-au îndemnat să credem că aparținea unei ferme rurale întemeiată în prima jumătate a sec. IV e.n.

Descoperirea din punctul „La Pomostita” ridică problema perpetuării în timp a unui tip de proprietate rurală, în teritoriul Noviodunens, bine cunoscut în perioada timpurie romană, grație cercetărilor anterioare din zona Niculițel—Isaccea. În acest sens, cercetarea celorlalte nuclee de locuire se impunea de la sine.

În 1979, am început cercetări sistematice în punctul „La Pod”, pe panta unui deal situat în apropierea intersecției rutiere Telița—Sarica, la aprox. 1 300 m S de locul sondajului din 1978.

După întocmirea schiței topografice la scara 1 : 500, zona destinată cercetării a fost caroiată din 5 în 5 metri, și codificată cu litere de la A la Z, inclusiv carourile α , β , Δ , pe

axa absciselor, și cu cifre de la 1 la 30 pe axa ordonatelor. Săpăturile efectuate în 1979 se regăsesc în carourile H—T (1—22) din caroiul general (fig. 1).

Au fost realizate 8 secțiuni, dintre care S_1 (110×2 m) orientată NV 15° — SE 15° și S_2 (60×2 m) orientată SV 260° — 80° NE, se întretaie în caroul 0—15. S_3 , S_4 și S_8 , primele două de 13×2 m, ultima de 13×3 m, au fost săpate paralel cu S_1 în carourile P, R (16—18), folosindu-se între ele martori de 1 m lățime care au fost îndepărtați pe parcurs. S_5 , S_6 și S_7 , de dimensiuni variabile, au fost realizate spre vest, fiind paralele cu S_2 .

Din punct de vedere stratigrafic, stratul de cultură, gros de aprox. 0,55 m, este suprapus direct de stratul arabil actual, gros de aprox. 0,30 m, din care cauză la suprafața solului se aflau antrenate materiale de construcție și fragmente ceramice. Săpăturile arheologice au scos la lumină zidurile unei construcții rectangulare împrejurul căreia se aflau dependințele gospodărești ale unei ferme de tip *villa rustica* care ocupa o suprafață de aprox. 3 500 m² (fig. 1). Arăturile executate pe panta dealului au provocat distrugerea masivă a zidurilor fermei, în special a celor aflate în aval. Resturile sale au fost întâlnite spre nord, în S_1 , caroul 0—20 și spre vest, în S_2 , caroul I — 14,15. La sud și la est nu au fost surprinse urme ale vreunei incinte.

În cursul săpăturilor din anul 1979 ne-am concentrat atenția asupra degajării unei părți importante a clădirii principale a fermei, situată în carourile L, M, N, O, P, R, (14—18). Clădirea principală fusese construită în partea de nord a gospodăriei, cu deschidere spre nord-vest, din ziduri de chirpici pe temelii de piatră legată cu pământ. Degajarea zonei de NE și a colțului de SV al clădirii, ne-a permis câteva observații asupra compartimentării sale interioare. În stadiul actual al cercetării, clădirea pare să fi fost constituită

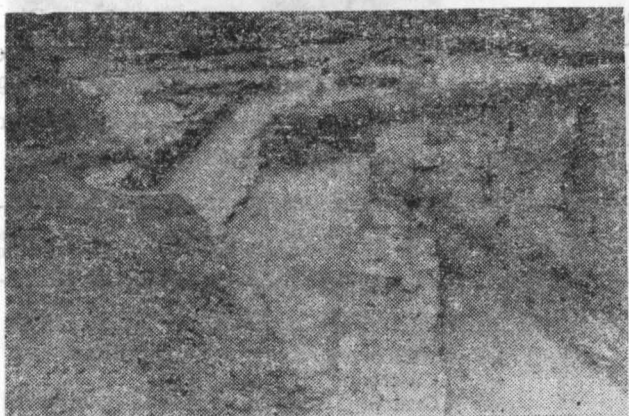

Fig. 3. Telița. 1 vedere dinspre nord asupra zonei perea B ; 2 încăperea C cu traseul apeductului (vedere dinspre SV) și apeductul construit pe dărâmătura ultimului apeductului ; 5 fragment din zidul estic al pavilionului

investigate din pavilionul central (în prim plan încăperea C) ; 3 colțul de SV al încăperii B cu vatra nivel ; 4 vedere asupra sistemului de construire a central cu cele două chiupuri situate în afară (C₃ și C₄).

din patru încăperi (A, B, C, D). O încăpere spațioasă sau poate o curte centrală acoperită (A), de formă rectangulară era încadrată la N și la E de alte două încăperi rectangulare (B, C). Surprinderea colțului de SV al clădirii ne dă posibilitatea să presupunem existența pe latura de sud a încăperii A, a unui spațiu (D) similar celui de pe latura de nord (încăperea B). Această clădire se încadrează astfel în categoria construcțiilor rectangulară cu două pavilioane avansate care flancau o mare încăpere centrală, prin care se făcea accesul spre celelalte încăperi. Două din intrări — din încăperea A spre B și din A spre C, au fost surprinse în cursul săpăturilor din 1979. Mărimea intrării în încăperea C, degajată integral, este de 1,45 m, respectiv 5 picioare romane, ceea ce relevă întrebuintarea aceleiași unități de măsură (picioarul roman de 0,29 m) în construcția clădirii.

S-a constatat că nivelul de călcare al încăperilor a fost adaptat configurației terenului, cel dinspre N al încăperii B situându-se cu aprox. 0,18 m sub nivelul celorlalte încăperi.

Cu ocazia lucrărilor de degajare a clădirii s-au conturat două niveluri de locuire, incendiate, despărțite printr-o dărîmătură nivelată care în unele porțiuni atinge 0,40 m grosime (fig. 2 ; 4/4).

În dreptul celor două intrări s-a putut observa cu claritate înălțarea pragului cu aprox. 0,20 m în urma unei nivelări executate la începutul etapei a II-a (fig. 4/4 ; 5/2).

Stratigrafic, primul nivel se află la —0,80 m adîncime față de solul actual, cel de-al doilea nivel fiind surprins la 0,50—0,55 m adîncime (fig. 2 ; 5/2).

La aprox. 10,50 m SV, respectiv la 7 m NV de această construcție, s-au găsit resturile, demantelate de arăturile moderne, ale incintei de NV a gospodăriei.

În zona dependențelor gospodărești, au fost descoperite, cinci chiupuri : unul sprijinit de zidul de NV al încăperii A (C₁), două la est — C₃ la 1 m și C₄ la 9 m distanță de zidul de NE al încăperii C și două la sud — C₂ la 5,50 m și C₅ la 6,50 m depărtare de colțul sud-estic al clădirii. Două dintre ele (C₄ și C₅) au fost distruse din antichitate, fiind umplute la începutul etapei a doua de locuire cu materiale incendiate, deasupra lor realizându-se apoi o nivelare de 0,10 m grosime de pământ galben (fig. 5/4). Deasupra lui C₅ a fost construit un pilastru circular din pietre legate cu pământ, probabil cu scopul de a

sprijini acoperișul de țigle al unei dependențe în care se afla chiupul C₂.

În cursul săpăturilor efectuate în 1979, au fost găsite 48 de monede aparținînd secolului IV e.n., 36 dintre ele reprezentînd emisiuni constantiniene — cea mai veche de la Constantin I (anii 330—335) — cea mai nouă de la împăratul Iulian (anii 361—363). Cu excepția a 3 monede Constantinus II și a două monede Constans, găsite în stratul arabil, celelalte 31 de monede aparțin stratigrafic primei faze de locuire. Cele de-a doua etape de locuire îi aparțin 11 monede de la împărații Valens și Valentinian I (anii 364—375). O monedă colonială, a fost descoperită în umplutura chiupului C₃.

Ceramica, în stare fragmentară și aproape în exclusivitate de uz comun, aparține de asemenea, secolului IV e.n. (fig. 6, 7, 8). Din cele 226 de fragmente ceramice tipice provenite din campania 1979, majoritatea (76,99%) aparțin oalelor și amforelor. Statistic, ceramica prezintă următoarea componență :

Nr. crt.	Denumirea	Niv. I	Niv. II	Total	Tradiție autohtonă
1.	Oale	48	68	116	7
2.	Amfore	25	33	58	
3.	Ulcioare	6	8	14	
4.	Castroane	2	4	6	1
5.	Cratițe	2	3	5	
6.	Opaițe	3	1	4	
7.	Ulcele	1	2	3	
8.	Capace	2	4	6	
9.	Platouri	1	—	1	
10.	Cănițe	—	2	2	
11.	Diverse	—	—	11	

Se remarcă cantitatea mare de ceramică cărămidă și cenușie lucrată din argilă cu un conținut mare de nisip, de multe ori necernut, ceea ce imprimă recipientelor asprime la pipăit. O mare parte a vaselor este lucrată dintr-o pastă cu procentaj mare de caolin, bine arsă, de culoare roz-gălbui sau alb-gălbui.

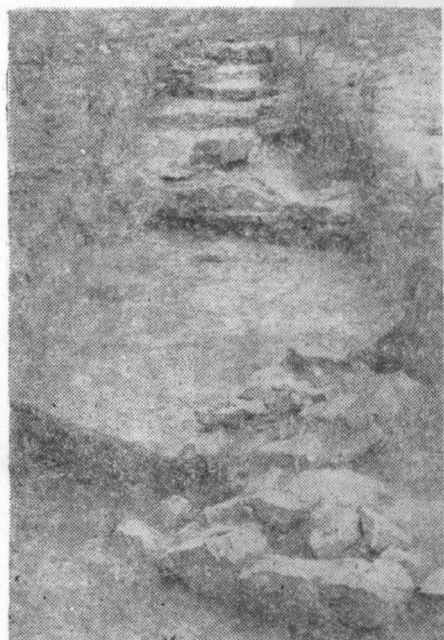
Ceramica de tradiție autohtonă întilnită în ferma de la Telița este prelucrată în tehnica tradițională, cu mina sau la roata înceată, dintr-o pastă grosieră cu scoici, pietricele, sau nisip necernut, uneori cu cioburi pisate, prost frământată și insuficient arsă. Formele întilnite sînt cele tradiționale, la care se adaugă imitații după prototipuri romane (fig. 6/4, 5).

1

2

3

4

Fig. 4. Telița. 1 vedere dinspre vest (secțiunile S_2 și S_6); 2 fragment din incinta de vest a gospodăriei; 3 colțul de NV al încăperii D; 4 vatră de foc pe nivelul II al încăperii (prim plan); spațiu de comunicare între încăperile A și C.

Cu prilejul săpăturilor efectuate în 1979, au fost descoperite în interiorul clădirii principale cinci unelte agricole din fier respectiv: o seceră întreagă (*falcula*), 2 seceri fragmentare, (fig. 9/2—4) un tarpan (*falx silvatica*) (fig. 9/1) și un cosor (*falx vineatica*) (fig. 9/5). Șapte piese metalice din fier reprezentând unelte și ustensile de rașchetat, scobit și găurit, pot fi puse în legătură cu meșteșugul dulgheritului. Tot din clădirea principală provin cinci lame de cuțit (*culter*) și o lamă de brici. Câteva piese de harnașament (belciug de fier, aplică, plăcuță, verigă de clopoțel din bronz) și numeroase piroane, scoabe și cuie din fier folosite în construcție, în-

tregesc inventarul obiectelor metalice descoperite în interiorul fermei. În afară de trei mărgelile din sticlă, aparținând unor tipuri frecvent întâlnite în secolul IV e.n., alte obiecte de podoabă nu au mai fost descoperite în cursul acestor săpături.

Ceramica, uneltele, piesele de harnașament, lipsa altor obiecte, structura conceptuală a clădirii, scot în evidență caracterul funcțional al gospodăriei de lângă Telița și anume, acela de loc de producție (*pars fructuaria*). În sprijinul acestei ipoteze poate fi adus aspectul general al fermei, cu dependențe împrăștiate în jurul clădirii principale, mai mult magazie sau locuință sezonieră de-

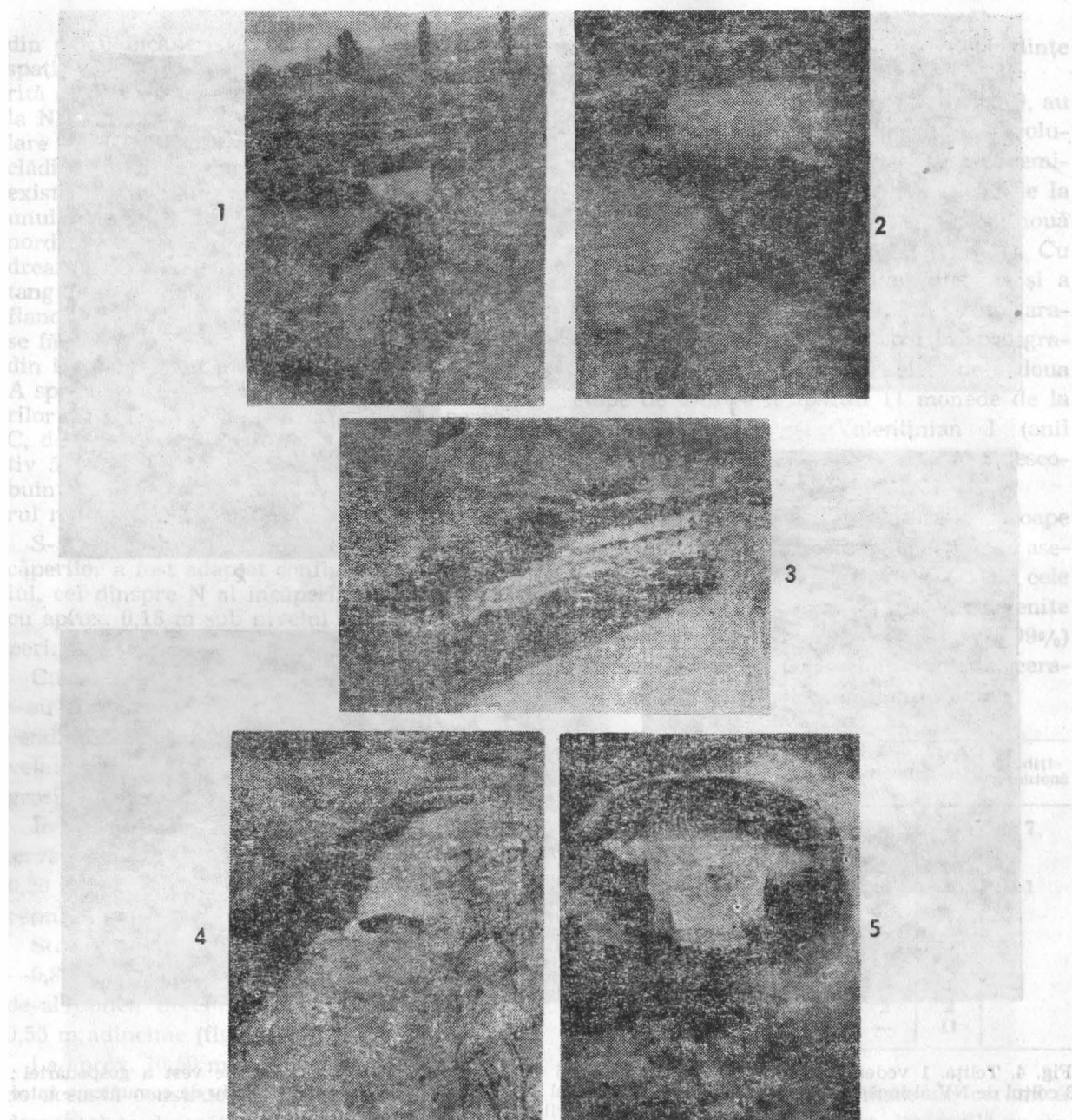

Fig. 5. Telița. 1 vedere dinspre nord asupra încăperilor B și A cu spațiul de comunicare dintre ele (în secțiune — nivelul I); 2 cele două nivele de locuire surprinse în dreptul spațiului de comunicare dintre A și B; 3 latura de sud-est a pavilionului central (S_1); 4 secțiunea S_1 cu chiupul C_5 (vedere dinspre sud); 5 cuptor menajer descoperit în S_1 (P_6).

cît locuință permanentă a unui proprietar de villa. Locuința acestuia se afla probabil în așezarea vicană din apropiere, situată la aproximativ 80 m spre sud, într-o zonă înaltă, mai ușor de apărat în caz de primejdie.

Ferma din apropiere putea fi locuită de personalul auxiliar. În acest sens, descoperirea unui cuptor menajer, la aprox. 40 m sud de clădirea principală, în caroul P-6 și a două vetre în interiorul clădirii, una pe latura de

sud a încăperii B (caroul P-17), cealaltă pe latura de SE a încăperii A (caroul N-15) vin în sprijinul celor de mai sus (fig. 3/3; 4/4).

Ne reține atenția cuptorul menajer circular situat în interiorul unei amenajări, probabil din lemn, din care s-au păstrat doar resturile acoperământului de țiglă prăbușit deasupra vetrei. Vatra cuptorului, bine păstrată, cu diametrul de 1,30 m, fusese construită pe un pat de pietre, în pământ galben. Cuptorul avea intrarea orientată spre

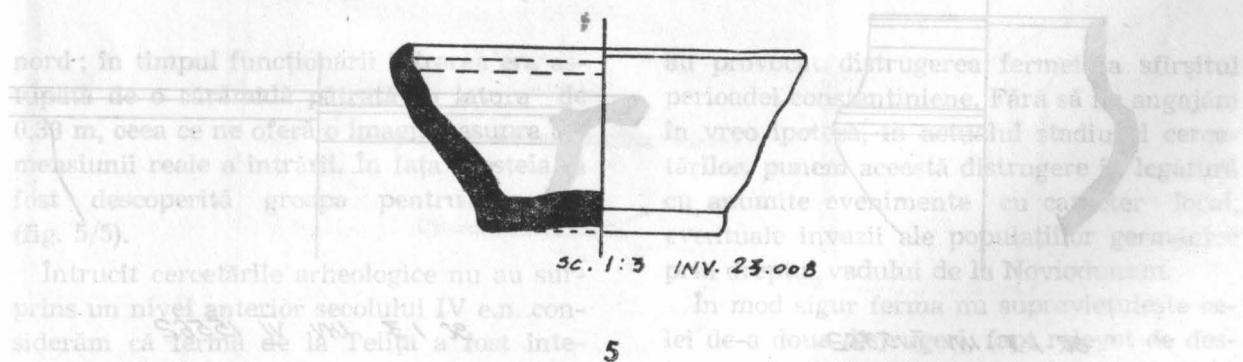
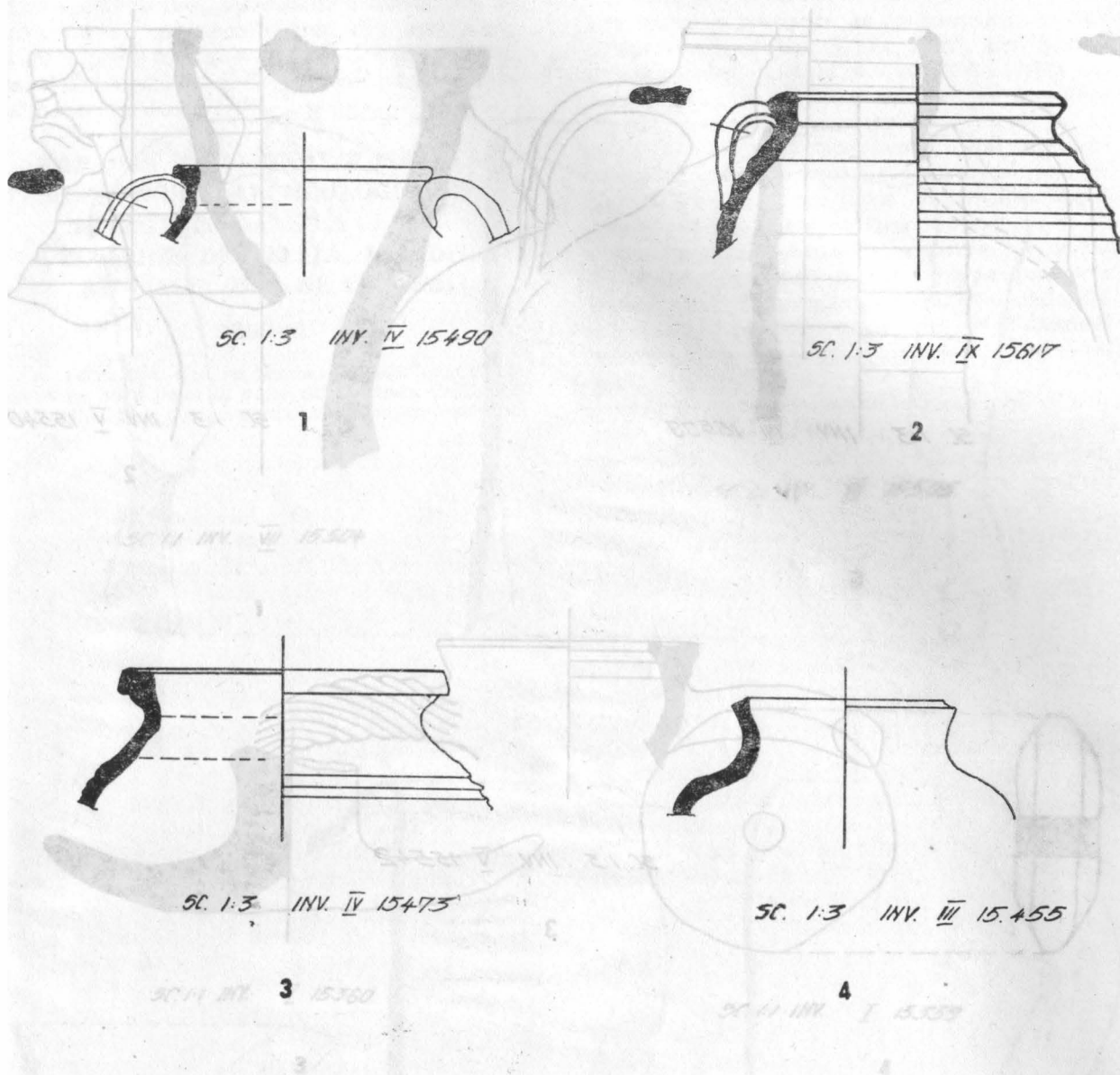
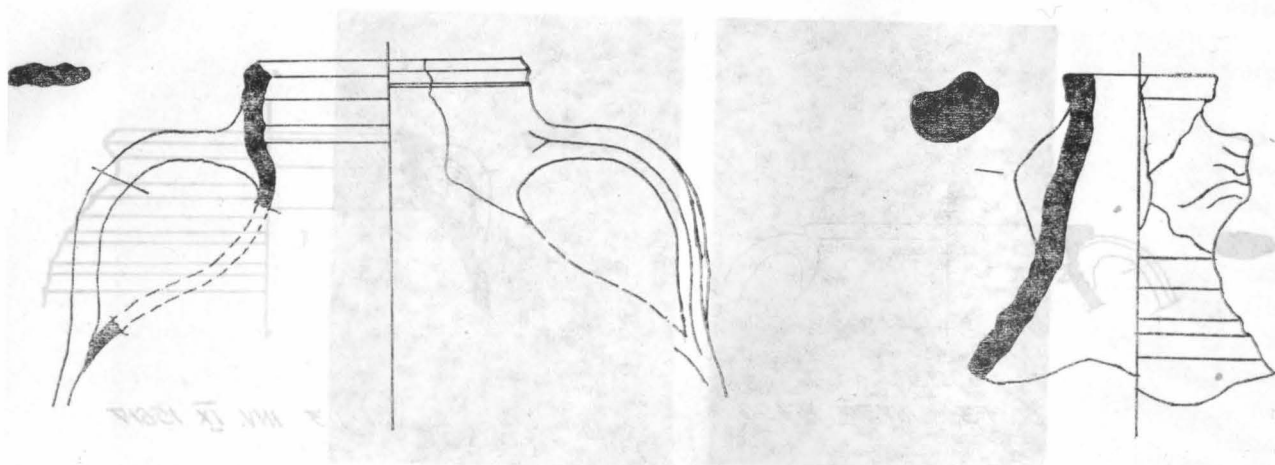

Fig. 6. Telița. Ceramică: 1—3 oale de factură provincială-romană; 4 oală lucrată cu mîna, de tradiție autohtonă; 5 strachină lucrată cu mîna, de tradiție autohtonă.

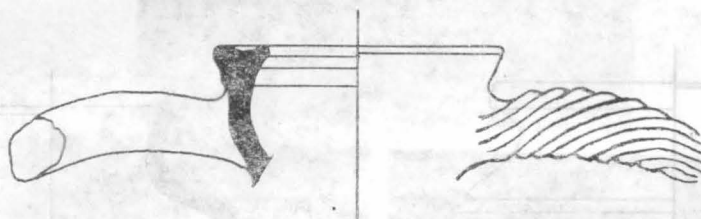

SC. 1:3 INV. VIII 15509

1

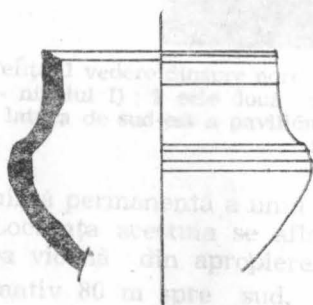
SC. 1:3 INV. V 15540

2

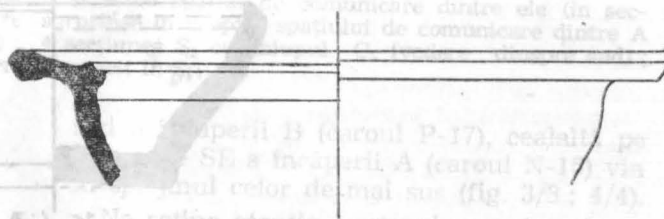
SC. 1:3 INV. V 15542

3

SC. 1:3 INV. I 15362

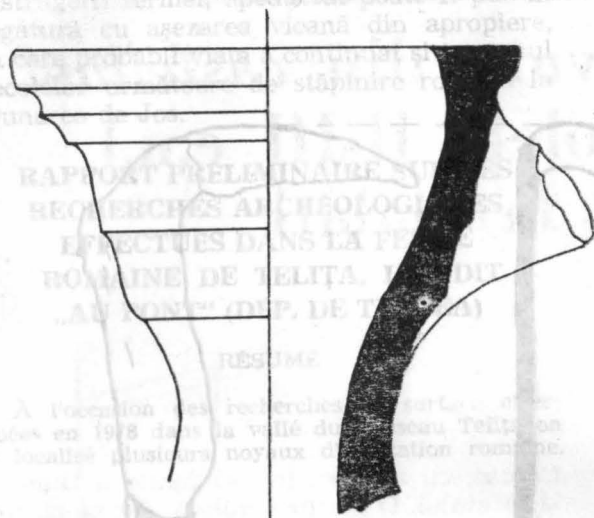
4

SC. 1:3 INV. VI 15562

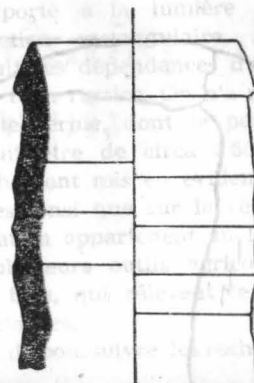
5

Fig. 7. Telița. 1—3 amfore; 4—cană; 5 cratiță.

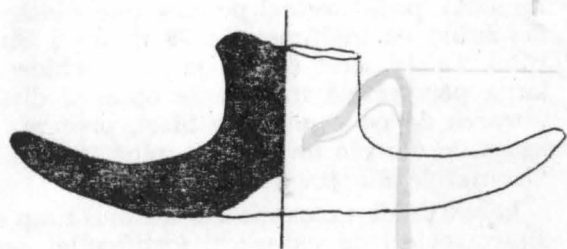
SC. II INV. VII 15504

1

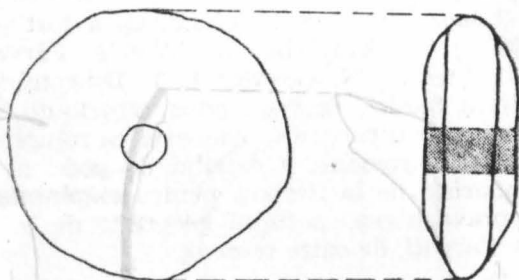
SC. II INV. VII 15505

2

SC. II INV. I 15360

3

SC. II INV. I 15359

4

Fig. 8. Telița. 1, 2 fragmente de ulcioare; 3 căpăcel ceramic; 4 fusaiolă ceramică.

nord; în timpul funcționării intrarea era acoperită de o cărămidă pătrată cu latura de 0,33 m, ceea ce ne oferă o imagine asupra dimensiunii reale a intrării. În fața acesteia a fost descoperită groapa pentru cenușă. (fig. 5/5).

Întrucât cercetările arheologice nu au surprins un nivel anterior secolului IV e.n. considerăm că ferma de la Telița a fost întemeiată în primul pătrar al secolului IV, întrerupându-și existența într-un moment cînd tulburările provocate de răscoala vizigoților au afectat întreaga *Scythia Minor*. Ne rămîn necunoscute evenimentele istorice care

au provocat distrugerea fermei la sfîrșitul perioadei constantiniene. Fără să ne angajăm în vreo ipoteză, în actualul stadiu al cercetărilor, punem această distrugere în legătură cu anumite evenimente cu caracter local, eventuale invazii ale populațiilor germanice prin dreptul vadului de la Noviodunum.

În mod sigur ferma nu supraviețuiește celei de-a doua distrugerii, fapt relevat de descoperirea unui apeduct în formă de uluc, acoperit cu lespezi de piatră prinse cu mortar, orientat SV—NE. Apeductul a distrus zidurile clădirii principale a fermei, suprapunîndu-se ultimului nivel de locuire. Presupunînd o etapă de construcție ulterioară

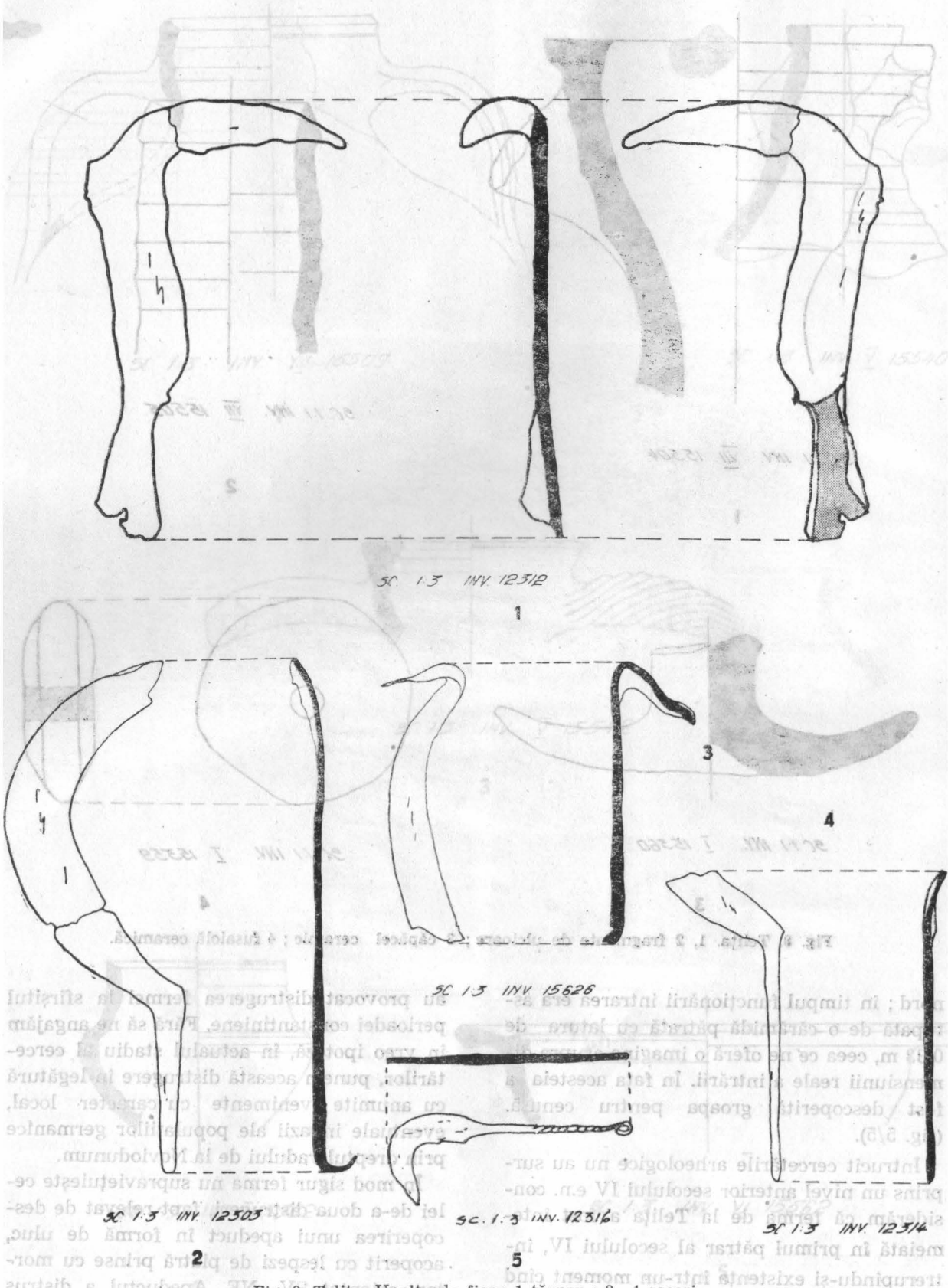

Fig. 9. Telia. Unelte de fier : 1 târpan ; 2—4 seceri.

distrugerii fermei, apeductul poate fi pus în legătură cu așezarea vicană din apropiere, în care probabil viața a continuat și în cursul secolelor următoare de stăpânire romană la Dunărea de Jos.

**RAPPORT PRÉLIMINAIRE SUR LES
RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES
EFFECTUÉS DANS LA FERME
ROMAINE DE TELIȚA, LIEUDIT
„AU PONT” (DÉP. DE TULCEA)**

RÉSUMÉ

À l'occasion des recherches de surface effectuées en 1978 dans la vallée du ruisseau Telița on a localisé plusieurs noyaux d'habitation romaine.

L'un d'entre eux se trouve sur la pente d'une colline située à proximité de l'intersection routière Telița-Sarica, au lieudit „au Pont”. Les fouilles archéologiques effectuées pendant l'été de 1979 ont partiellement porté à la lumière les murailles d'une construction rectangulaire, autour de laquelle il y avait les dépendances d'une ferme romaine du type *villa rustica*. On n'a pas surpris les limites de cette ferme, dont le périmètre hypothétique devrait être de circa 3 500 m.

Les recherches ont mis en évidence, sur un lot de 48 monnaies ainsi que sur la céramique, deux phases d'habitation appartenant au IV-e siècle. On a découvert plusieurs outils agricoles et destinés au travail du bois, qui réveillent le caractère des activités y déployées.

Il est prévu de poursuivre les recherches en 1980.